
**SPRAWOZDANIE Z REALIZACJI
PROGRAMU DLA BIESZCZAD**

W OKRESIE GRUDZIEŃ 2022 – GRUDZIEŃ 2023

grudzień 2023

I. WSTĘP

Przyjęcie Programu

Założenia Programu dla Bieszczad zaprezentowano w lutym 2018 roku, a sam program został przyjęty 1 października 2018 r. i ujęty na liście przedsięwzięć priorytetowych w Kontrakcie terytorialnym dla województwa podkarpackiego¹. Dokument obejmuje przedsięwzięcia i inicjatywy, których strony Kontraktu oraz inne zaangażowane podmioty podjęły się w 2017 roku lub później, albo też deklarowały gotowość podjęcia się ich w przyszłości. Wykaz inicjatyw i przedsięwzięć nie stanowi katalogu zamkniętego. Instytucje zaangażowane w realizację Programu mogą identyfikować kolejne działania na rzecz rozwoju Bieszczad.

Źródła finansowania Programu

Działania zarówno na poziomie centralnym, jak i z poziomu województwa koncentrują się na **ułatwieniach dla podmiotów z obszaru Bieszczad w ubieganiu się o dofinansowanie z różnych źródeł**. Dla skorzystania z możliwości wsparcia niezbędna jest aktywność samych zainteresowanych. Do źródeł finansowania należy zaliczyć:

- środki z Unii Europejskiej z perspektywy 2014-2020 dostępne w ramach:
 - krajowych programów operacyjnych (Polska Wschodnia – PO PW, Infrastruktura i Środowisko - PO IiŚ, Wiedza Edukacja Rozwój – PO WER, Polska Cyfrowa – PO PC, Pomoc Techniczna – PO PT),
 - Programu Interreg Polska-Słowacja (Interreg PL-SK),
 - Programu Współpracy Transgranicznej Polska-Białoruś-Ukraina (PL-BY-UA),
 - Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podkarpackiego na lata 2014-2020 (RPO WP),
 - Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 (PROW) oraz
- środki krajowe: z budżetu państwa, budżetu samorządu województwa podkarpackiego i funduszy będących w dyspozycji odpowiednich dysponentów.

Zasięg Programu

Program dla Bieszczad adresowany jest do obszaru 12 gmin wskazanych w Programie Strategicznego Rozwoju Bieszczad. Są to: Czarna, Lutowiska i Ustrzyki Dolne – w powiecie bieszczadzkiem, Baligród, Cisna, Lesko, Olszanica, Solina z siedzibą w Polańczyku – w powiecie leskim, Komańcza, Tyrawa Wołoska, Zagórz – w powiecie sanockim, Bircza – w powiecie przemyskim. Z efektów Programu korzysta także Sanok, co jest uwzględniane w raportach.

¹ W formie aneksu podpisanego przez ówczesnego Ministra Inwestycji i Rozwoju oraz Marszałka Województwa Podkarpackiego.

Zakres Programu

W Programie dla Bieszczad wskazano dwa główne kierunki działań: poprawę warunków życia i wykorzystanie szans rozwojowych. Przyjęto, że działania powinny się koncentrować wokół 4 osi:

- osi I „Bieszczady bliskie”, dotyczącej poprawy zewnętrznej i wewnętrznej dostępności transportowej,
- osi II „Bieszczady dla mieszkańców”, dotyczącej poprawy dostępności i jakości usług społecznych i edukacji,
- osi III „Bieszczady zielone”, dotyczącej ochrony środowiska i wykorzystania zasobów,
- osi IV „Bieszczady przedsiębiorcze”, dotyczącej rozwoju przedsiębiorczości i wzmocnienia potencjału turystycznego.

Program dla Bieszczad jest projektem parasolowym o charakterze koordynacyjnym. Inwestycje ujęte w jego ramach są na potrzeby Programu monitorowane, jednak ich realizacja, kontrola, rozliczenia itp. odbywają się według zasad obowiązujących w danym źródle finansowania. Powyższe procesy nie stanowią zatem elementu Programu dla Bieszczad.

Modyfikacja Programu

„Program dla Bieszczad” stanowił także jeden z projektów wchodzących w skład Programu „Rozwój zrównoważony terytorialnie” realizowanego w ramach portfela projektów strategicznych MFiPR służących wdrożeniu Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.). Założeniem SOR było wykorzystanie podejścia projektowego do realizacji Strategii.

W IV kwartale 2023, za zgodą Sponsora – pani minister Małgorzaty Jarosińskiej-Jedynak, nastąpiło techniczne zamknięcie Programu „Rozwój zrównoważony terytorialnie”, przy jednoczesnym pozostawieniu w strukturze portfela MFiPR projektu „Program dla Bieszczad” jako tzw. projektu samodzielnego.

Z inicjatywy i za zgodą Sponsora hjuyyyyy435Centralnego Ośrodka Sportu (COS) w Bieszczadach. Zmiana została wprowadzana zgodnie z ustaleniami między Sponsorem a interesariuszami Programu, w tym przedstawicielami powiatowego samorządu terytorialnego.

Powyższa modyfikacja była wynikiem zmiany priorytetów inwestycyjnych Centralnego Ośrodka Sportu (jednostki podległej Ministrowi Sportu i Turystyki). Postanowiono, że zamiast budowy nowego zespołu obiektów wpierany będzie rozwój już istniejących ośrodków. W miejsce COS Program dla Bieszczad uzupełniono o utworzenie ww. Bieszczadzkiego Centrum Dziedzictwa Kulturowego, jako wiązki projektów dotyczących rewitalizacji zabytkowej rafinerii Fanto (wraz z otoczeniem) na cele związane z zachowaniem dziedzictwa kulturowego, w tym dziedzictwa przemysłowego tych obszarów, służące lokalnej społeczności i turystom.

Zakres Sprawozdania

Sprawozdanie z realizacji Programu dla Bieszczad 2022 obejmuje okres od grudnia 2022 r. do grudnia 2023 r. Poprzednie sprawozdania obejmowały okresy od przyjęcia Programu do czerwca 2019 r., od

lipca 2019 r. do grudnia 2020 r. od grudnia 2020 r. do grudnia 2021 r. oraz od grudnia 2021 r. do grudnia 2022 r.

Kierunek I:

Poprawa warunków życia

Kierunek II:

Wykorzystanie szans rozwojowych

**Bieszczady bliskie,
czyli poprawa zewnętrznej
i wewnętrznej dostępności
transportowej**

**Bieszczady zielone,
czyli ochrona środowiska
i wykorzystanie zasobów**

**Bieszczady dla mieszkańców,
czyli poprawa dostępności
i jakości usług społecznych
i edukacji**

**Bieszczady przedsiębiorcze,
czyli rozwój przedsiębiorczości
i wzmocnienie potencjału
turystycznego**

II. Efekty realizacji Programu w 2023 r.

Bieszczady bliskie, czyli poprawa zewnętrznej i wewnętrznej dostępności transportowej

1. Utworzenie krajowych i międzynarodowych ciągów komunikacyjnych²

Częścią kompleksowej sieci TEN-T jest **droga ekspresowa S19 na odcinku Rzeszów – Barwinek stanowiąca fragment Via Carpatia**, o kluczowym znaczeniu dla dojazdu do terenów Bieszczad z innych części Polski oraz w komunikacji międzynarodowej.

Prace nad budową podzielono na odcinki: Rzeszów Płd. – Babica (10,3 km), Babica – Jawornik i Jawornik – Domaradz (23,5 km), Domaradz – Iskrzynia (12,1 km), Iskrzynia – Miejsce Piastowe (10,3 km), Miejsce Piastowe – Dukła (10,09 km), Dukła – Barwinek – granica państwa (18,3 km).

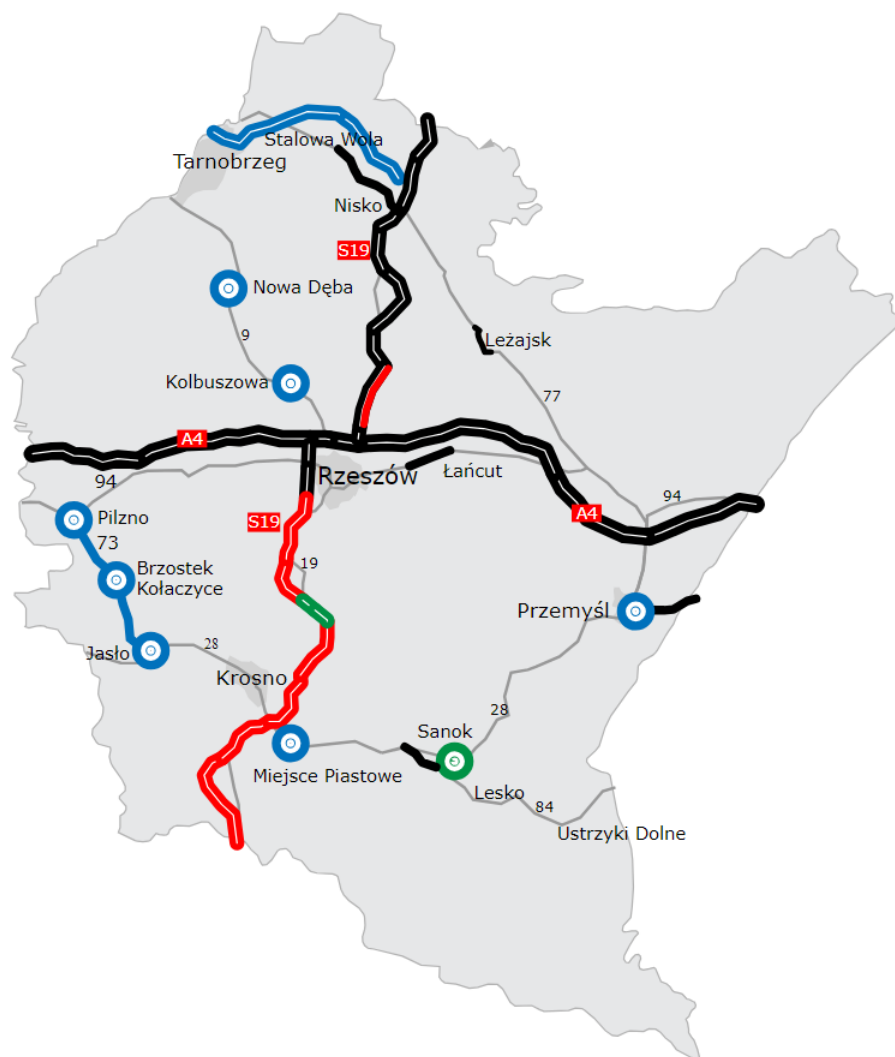
Wszystkie wyżej wymienione odcinki, oprócz części Jawornik-Domaradz, są w trakcie realizacji. Wszędzie trwają roboty budowlane, a na odcinku Domaradz – Iskrzynia prace projektowe.

Odcinek Jawornik – Domaradz podzielono na 2 części: Jawornik – Lutcza o długości 5,25 km oraz Lutcza – Domaradz (z węzłem) o długości ok. 6,38 km. W obu przypadkach planuje się podpisanie umowy z wykonawcami w styczniu 2024 r. Planowany termin oddania drogi do użytku to sierpień 2030 r. w przypadku odcinka Jawornik – Lutcza, a w przypadku odcinka Lutcza – Domaradz – październik 2029 r. Ze względu na trudne warunki geologiczne i skomplikowany charakter inwestycji (budowa tuneli, estakad, zabezpieczenie osuwisk) należy się liczyć z ryzykiem opóźnienia w realizacji projektu.

Inną ważną inwestycją w kontekście komunikacji województwa podkarpackiego, w tym Bieszczad, z centralną Polską jest **planowana droga ekspresowa S74**, łącząca ten region z woj. świętokrzyskim (od węzła Nisko-Zapacz do węzła Opatów). W 2022 r. wybrano najkorzystniejszy wariant przebiegu trasy, tak zwany społeczny, za którym opowiadała się większość samorządów i który będzie wskazany we wniosku o decyzję środowiskową. Droga S74 znalazła się na liście zadań inwestycyjnych w ramach Rządowego Programu Budowy Dróg Krajowych do 2030 r. (z perspektywą do 2033 r.³), ale nie ma zapewnienia finansowego na realizację tej inwestycji. Nadal trwa postępowanie w sprawie wydania decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach (planowany termin przesunął się na I kwartał 2024 r.), po czym zaplanowano ogłoszenie przetargu na koncepcję programową (III-IV kwartał 2024 r.).

² Źródło www.gddkia.gov.pl

³ Rządowy Program Budowy Dróg Krajowych do 2030 r. (z perspektywą do 2033 r.) został zaakceptowany przez Radę Ministrów 13 grudnia 2022 r.

Legenda

Drogi krajowe, w tym autostrady, drogi ekspresowe i obwodnice.

Fragment mapy stanu budowy dróg – województwo podkarpackie; źródło: Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad www.gddkia.gov.pl – 27.12.2023

2. Budowa dróg krajowych i wojewódzkich

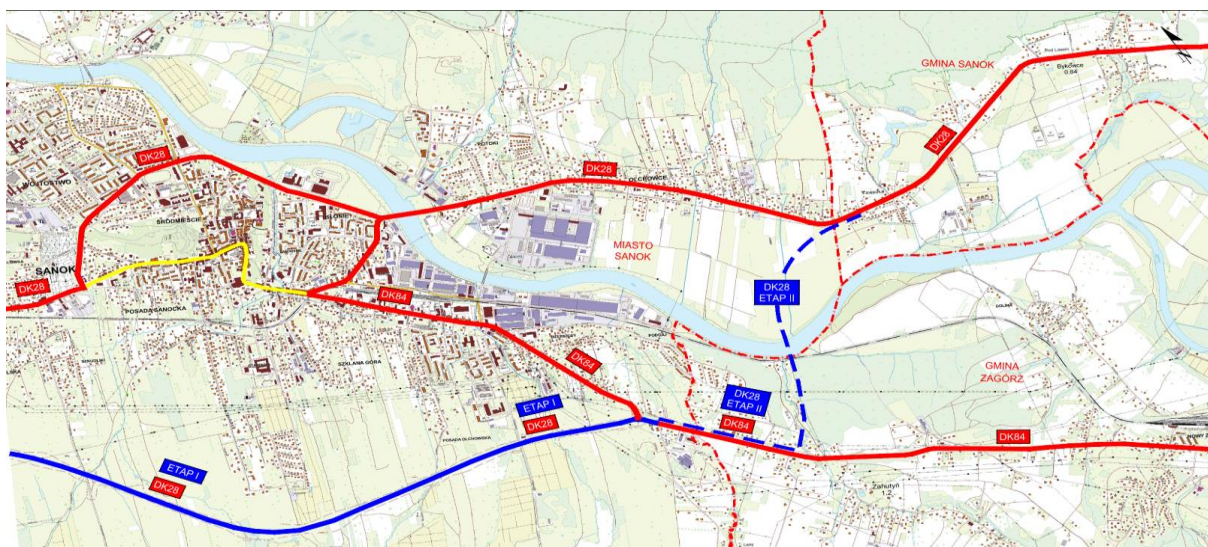
W GDDKiA nadal trwają prace uzgodnieniowe z Ministerstwem Infrastruktury nad opracowaniem planów rozbudowy DK84 na odcinkach Zagórz (z mostem na rzece Osława) - Lesko/Postołów (z mostem na rzece San), Lesko/Postołów - Lesko/Glinne oraz Lesko/ Glinne - granica państwa.

W przypadku DK28 planowana jest przebudowa odcinka Jasło – Miejsce Piastowe. Ponadto na etapie planowania i przygotowywania dokumentacji znajdują się inwestycje dotyczące budowy mostów

w miejscowościach Klimkówka, Rozpucie i Bircza. W 2023 ukończono budowę przepustu w miejscowości Śliwnica.

GDDKiA zamierza także zrealizować przedsięwzięcia ujęte w *Planie ochrony zdrowia i życia pieszych i rowerzystów* (Sanok, Tyrawa Wołoska, Bircza, Leszczawa Dolna, Kuźmina Stefkowa, Stara Bircza, Śliwnica i Prałkowce) oraz *Planie redukcji liczby i skutków zdarzeń drogowych*⁴ (w miejscowościach Bykowce, Załuż i Tyrawa Wołoska) polegające na budowie chodników, zatok autobusowych i przejść dla pieszych.

Znaczącą inwestycją związaną z DK28 jest planowana druga część budowy obwodnicy Sanoka. Jej oddanie do użytku ma poprawić dostępność komunikacyjną Sanoka i ułatwić wyjazd w kierunku Przemyśla i dalej do przejścia granicznego w Medyce i Korczowej łączących Unię Europejską z Ukrainą. Jest realizowana w ramach **Programu budowy 100 obwodnic na lata 2020 – 2030**. W związku z licznymi protestami społecznymi wspieranymi przez władze samorządowe podjęto decyzję o konieczności opracowania III wariantu obwodnicy dla odcinka przebiegającego po istniejącym śladzie DK84. Do realizacji wybrano t.zw. „wariant społeczny”. Obecnie trwa etap postępowania przetargowego. Planowane termin podpisania umowy z wykonawcą to I kwartał 2024 r., a zakończenie robót przewiduje się na koniec roku 2027. Szacowany koszt to 188 mln zł.

Źródło: Prezentacja GDDKiA, Forum dla Bieszczad, maj 2023

Także w ramach Programu budowy 100 obwodnic na lata 2020 – 2030 przygotowywane są obecnie dwa studia techniczno-ekonomiczno-środowiskowe dla obwodnic Miejsca Piastowego i Przemyśla. Ich realizację przewidziano na lata 2025-2029.

3. Przebudowa i budowa dróg powiatowych i gminnych

W 2023 r. z **Rządowego Funduszu Rozwoju Dróg** dofinansowanie uzyskało szereg inwestycji realizowanych w powiatach i gminach bieszczadzkich na obszarach objętych Programem dla Bieszczad.

⁴ Dokumenty wewnętrzne GDDKiA [http://orka2.sejm.gov.pl/INT9.nsf/klucz/ATTBVMK8B/\\$FILE/i12492-o1_2.pdf](http://orka2.sejm.gov.pl/INT9.nsf/klucz/ATTBVMK8B/$FILE/i12492-o1_2.pdf)

Przodował powiat sanocki, który otrzymał wsparcie dla 6 zadań, z czego jedno stanowiło kontynuację przebudowy drogi nr 2257R Tarnawa – Kalnica, a dwa dotyczyły poprawy bezpieczeństwa niechronionych uczestników ruchu. Powiat Bieszczadzki uzyskał pomoc dla 2 zadań, z czego jedno było nową inwestycją, a jedno dotyczyło poprawy bezpieczeństwa niechronionych uczestników ruchu. Powiat Leski otrzymał dofinansowanie na projekt z zakresu poprawy bezpieczeństwa niechronionych uczestników ruchu. Łącznie pozyskano kwotę prawie 15 mln zł na 7 inwestycji.

Położone w Bieszczadach gminy otrzymały dofinansowanie na 12 projektów, w tym dwa dotyczące poprawy bezpieczeństwa niechronionych uczestników ruchu (miasto Sanok i Ustrzyki dolne). Pozostałe zadania realizowały Olszanica (3 projekty), Ustrzyki Dolne (2 projekty) oraz Komańcza, miasto Sanok, gmina Sanok, Lesko i Czarna z powiatu bieszczadzkiego. Łącznie gminy uzyskały ok. 9,7 mln zł dofinansowania Rządowego Funduszu Rozwoju Dróg.

Dodatkowo gmina Sanok, po pozytywnej opinii MFiPR, uzyskała środki z **rezerwy celowej na dofinansowanie trzech zadań własnych w trybie art. 20a ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju**. Zadania te obejmowały przebudowę ul. Jodłowej i ul. Cegielnianej w Sanoku, a także budowę łącznika obwodnicy Sanoka z drogą powiatową nr P2212R (ul. Okulickiego) w Sanoku i uzbrojenie przyległego terenu. Ogółem kwota tych inwestycji to 3,74 mln zł, a dofinansowanie z budżetu państwa wyniosło prawie 3 mln zł.

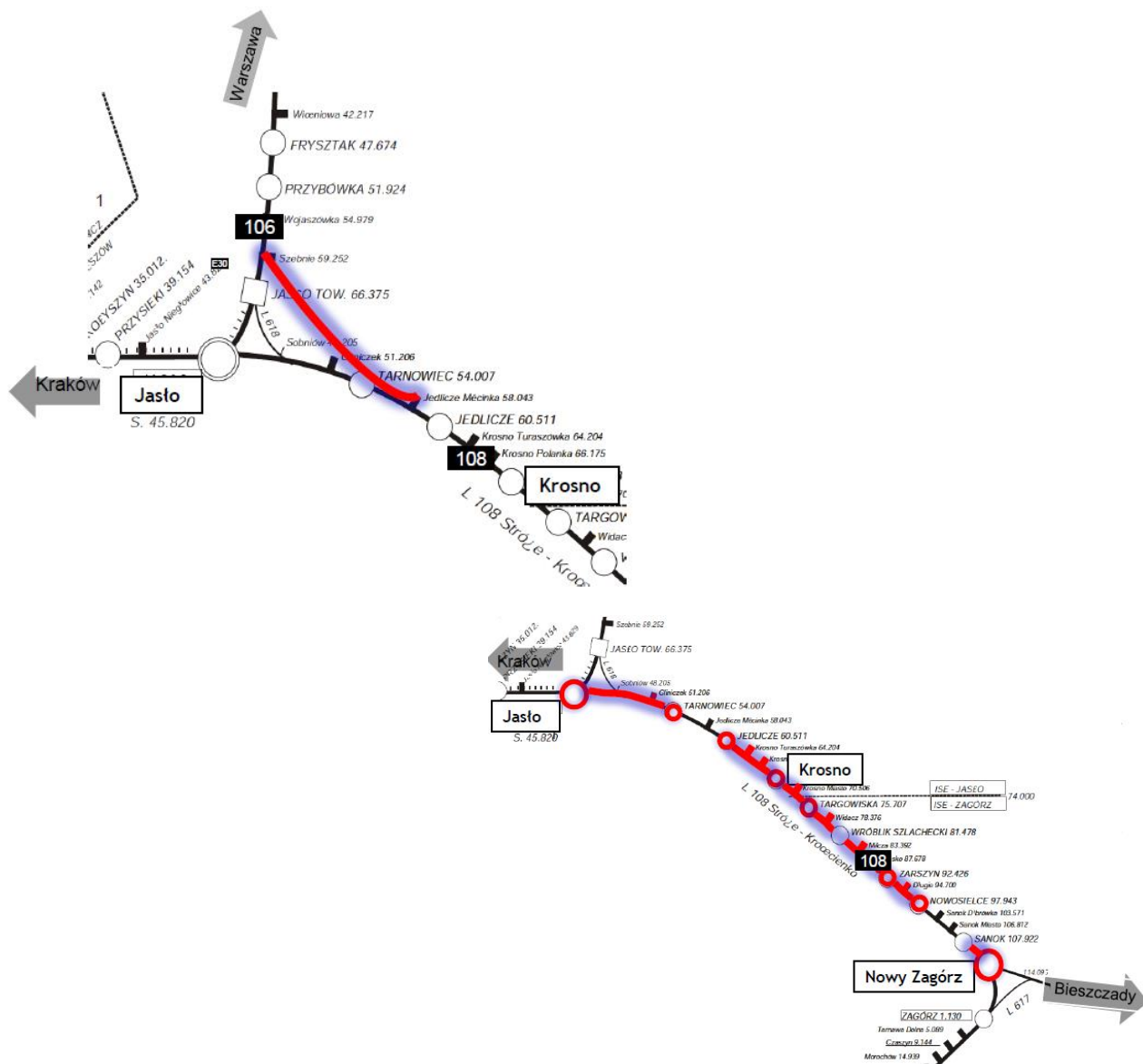
4. Rewitalizacja transportu kolejowego

W perspektywie 2014 – 2020 na terenie Bieszczad ze środków RPO WP zrealizowane były trzy projekty kolejowe w trybie pozakonkursowym, w ramach których możliwe było opracowanie dokumentacji technicznej, co w kolejnej perspektywie finansowej miało zaowocować szybszym złożeniem wniosku o dofinansowanie oraz przyspieszyć rzeczową realizację inwestycji.

Zdecydowano, że jeden z projektów (Rewitalizacja linii kolejowej nr 107 Nowy Zagórz – Łupków), z uwagi na wynik analizy ekonomicznej wskazującej na nieopłacalność inwestycji, nie będzie kontynuowany.

Natomiast dwa pozostałe projekty dotyczące budowy łącznicy kolejowej Jedlicze - Szebnie oraz rewitalizacji linii kolejowej nr 108 na odcinku Jasło - Nowy Zagórz znajdują swoją kontynuację w perspektywie 2021-2027:

- PKP PLK S.A. ogłosiła przetarg na zaprojektowanie i wykonanie robót budowlanych w ramach zadania pn. Budowa łącznicy kolejowej Jedlicze – Szebnie w ramach projektu pn. „Rewitalizacja linii kolejowej nr 108 na odcinku Jasło - Nowy Zagórz wraz z budową łącznicy kolejowej Jedlicze – Szebnie”. Finansowanie ma pochodzić z Funduszy Europejskich w ramach Polski Wschodniej 2021-2027. Zakres rzeczowy projektu przewiduje aktualizację posiadanej dokumentacji projektowej, wykonanie robót budowlanych, budowę nowej, jednotorowej linii kolejowej nr 638 Jedlicze – Szebnie dla połączenia linii kolejowych 106 i 108 o długości ok. 3,5 km wraz z budową i przebudową infrastruktury technicznej.

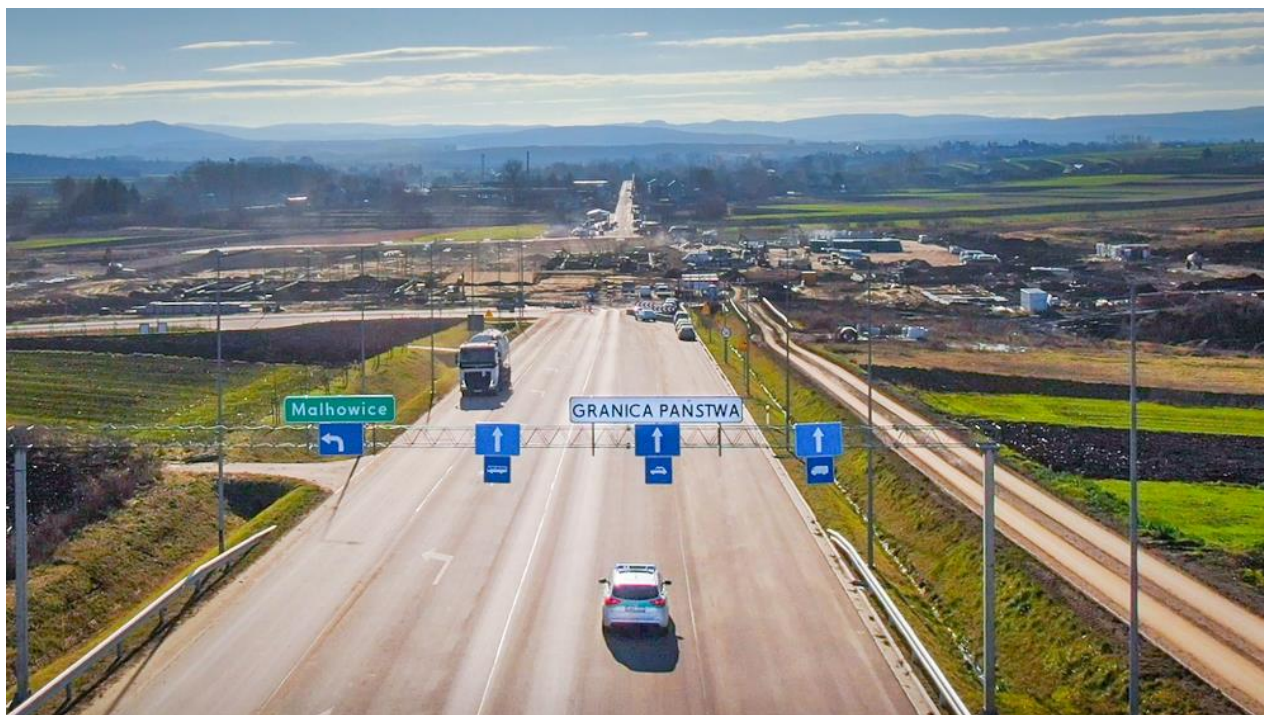
Źródło: prezentacja Urzędu Marszałkowskiego, Forum dla Bieszczad, maj 2023

- W przypadku opracowania dokumentacji dla inwestycji na linii nr 108 na odcinku Jasio - Nowy Zagorz obecnie projekt jest na ukończeniu, pozyskiwane są m.in. decyzje administracyjne. W ramach modernizacji tej linii zostanie przebudowany układ torowy, wyremontowane, zmodernizowane lub wybudowane zostaną też obiekty inżynierskie stacje i przystanki osobowe. Realizację robót zaplanowano w perspektywie finansowej 2021-2027 także w ramach Programu Fundusze Europejskie dla Polski Wschodniej 2021-2027.

5. Przejścia graniczne

Na ukończeniu są prace na **przejściu granicznym Malhowice - Niżankowice**. Aneks do umowy głównej z wykonawcą został podpisany 16 stycznia 2023 r. i skrócił czas budowy o 15 miesięcy względem pierwotnego terminu. Od tego czasu nastąpiło faktyczne przyspieszenie prac i w grudniu

2023 r. stan ich zaawansowania przekroczył 85%. W przygotowaniu są także postępowania przetargowe dotyczące pierwszego wyposażenia dla budowanego drogowego przejścia granicznego.

Źródło: www.strazgraniczna.pl, aktualności 10.02.2023, fot. Bieszczadzki Oddział SG

Wobec trwającej w Ukrainie wojny i obecnych problemów na granicy polsko-ukraińskiej sprawa otwarcia **przejścia granicznego Łopuszanka - Michniowiec** pozostaje w zawieszeniu.

Bieszczady dla mieszkańców, czyli poprawa dostępności i jakości usług społecznych i edukacji

6. Poprawa infrastruktury ochrony zdrowia

W 2023 r. zakończono projekty dofinansowane w ramach Programu Współpracy Transgranicznej Polska-Białoruś-Ukraina:

- **„Razem dla ratowania życia”** to projekt zrealizowany przez Powiat Bieszczadzki, jako beneficjenta wiodącego w partnerstwie ze szpitalem w Starym Samborze. Projekt był rozszerzany w trakcie wdrażania i zrealizowano w jego ramach dodatkowe działania wspierające na rzecz Ukrainy związku z agresją Rosji.

- „SOS-ratunek – centrum szkoleniowe organizowania i prowadzenia transgranicznych akcji ratunkowych” to projekt zrealizowany przez Fundację SOS – na ratunek (jako beneficjenta wiodącego) we współpracy z Lwowską Obwodową Służbą Kontrolno-Ratowniczą Ukraińskiego Stowarzyszenia Sportowo-Turystycznego, Grupą Regionalną Górskiego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego – Grupą Bieszczadzką oraz gminą Ustrzyki Dolne.

Źródło: prezentacja Fundacji SOS na Ratunek, Forum dla Bieszczad, maj 2023

W 2023 r. **Bieszczadzkie Centrum**

Zdrowia – w ramach restrukturyzacji i modernizacji SP ZOZ w Sanoku otrzymało dofinansowanie ze środków budżetu państwa pochodzących z rezerwy ogólnej dla dwóch inwestycji (w trybie art. 20a ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (uzppr)). Polegały one na doposażeniu Zakładu Analityki Medycznej i Zakładu Mikrobiologii oraz wymianie windy w budynku głównym. Stanowiły odpowiedź na potrzeby zdrowotne i uwarunkowania ekonomiczne oraz konieczność integracji systemu usług medycznych na poziomie regionalnym (ponadpowiatowym). Łączna kwota inwestycji to ponad 700 tys. zł, z czego 565 tys. zł stanowiło dofinansowanie z rezerwy ogólnej.

Z rezerwy celowej w trybie art. 20a uzppr uzyskał fundusze projekt pt. **Kompleksowa realizacja inwestycji w formie zaprojektuj-wybuduj-wyposaż polegającej na budowie pawilonu szpitalnego wraz z łącznikiem przy SP ZOZ w Ustrzykach Dolnych - doposażenie infrastruktury krytycznej szpitala - kontynuacja zadania** w wysokości 10 mln zł (całość inwestycji 14,15 mln zł).

Trzy wymienione wyżej inwestycje otrzymały pozytywną opinię MFIPR.

7. Zwiększenie dostępu do infrastruktury sportowej

Z perspektywy jakości życia oraz atrakcyjności edukacji ważny jest dostęp do miejsc rekreacji i sportu w poszczególnych miejscowościach Bieszczad. W tej dziedzinie istotne znaczenie mają inwestycje, realizowane na terenach bieszczadzkich gmin, dofinansowane ze środków Ministra Sportu i Turystyki.

W 2023 r. realizowano kolejne 4 projekty na terenie gmin bieszczadzkich korzystając z:

- **Programu modernizacji kompleksów sportowych Moje Boisko – ORLIK 2012** (Modernizacja kompleksu boisk sportowych "Moje boisko ORLIK 2012" w miejscowości Prusiek);
- **Sportowa Polska – Programu rozwoju lokalnej infrastruktury sportowej** (Rozbudowa systemu naśnieżania i utrzymania tras narciarskich Centrum Turystyki Aktywnej i Sportu

BIESZCZAD.ski w miejscowości Wańkowa oraz budowa hal do tenisa i do badmintonu w Sanoku)

- **Programu Olimpia – Programu budowy przyszkolnych hal sportowych** (Budowa nowego boiska wielofunkcyjnego wraz z zadaniem o stałej konstrukcji w Baligrodzie)

Łącznie przyznane dofinansowanie wyniosło ponad 4,5 mln zł.

8. Poprawa jakości kształcenia zawodowego średniego i wyższego szczebla

W 2023 r. zakończył się jeden z projektów realizowanych przez Uczelnię Państwową im. Jana Grodka w Sanoku, pt. **Program rozwojowy na rzecz poprawy jakości kształcenia studentów na kierunku Pielęgniarstwo w PWSZ im. Jana Grodka w Sanoku**. W efekcie 124 osoby studiujące na kierunku pielęgniarstwo lub położnictwo zostało objętych wsparciem, a 118 uzyskały uprawnienia do wykonywania zawodu. Drugi projekt, pt. **Program wzmocnienia kwalifikacji zawodowych i zwiększenia zasobów kadry pielęgniarskiej**, zakończył się wraz z końcem tego roku. Oba projekty uzyskały dofinansowanie w ramach programu operacyjnego **Wiedza Edukacja Rozwój 2014-2020, zarządzanego przez Ministra Funduszy i Polityki Regionalnej**.

9. Kształcenie dorosłych o niskich kwalifikacjach

W ramach środków z „**Inicjatywy na rzecz zatrudnienia ludzi młodych**” prowadzona była aktywizacja zawodowa osób młodych do 29 roku życia. Działanie było nadzorowane przez Wojewódzki Urząd Pracy w Rzeszowie i w jego ramach realizowane były projekty Powiatowych Urzędów Pracy oraz projekty wyłonione w drodze konkursu, realizowane przez podmioty prywatne. **Alokacja na projekty na obszarze gmin ujętych w Programie dla Bieszczad wraz z Sanokiem wyniosła 35,8 mln zł. Od początku realizacji Inicjatywy wsparcie otrzymało 3773 osób młodych bezrobotnych i biernych zawodowo**, które zostały objęte działaniami z zakresu aktywizacji zawodowej.

10. Poprawa dostępności do usług publicznych dla osób z niepełnosprawnościami

Podmioty z Bieszczad miały możliwość ubiegania się o dofinansowanie w konkursie „**Przestrzeń dostępnej szkoły**”, który realizowany był w ramach „Programu rządowego Dostępność Plus 2018-2025” i w którym mogły liczyć na preferencje punktowe. W wyniku rekrutacji organizowanych przez Rzeszowską Agencję Rozwoju Regionalnego S.A. podpisano umowę grantową z gminą Ustrzyki Dolne na kwotę 1,395 mln zł, a z gminą Miasto Lesko na kwotę 1,3 mln zł. Celem projektu było eliminowanie barier w zakresie szeroko rozumianej dostępności szkół podstawowych. W gminie Lesko w projekcie wzięły udział 3 szkoły: ZSS Szkoła Podstawowa w Hoczwi, Szkoła Podstawowa w Lesku oraz ZSS Szkoła Podstawowa w Średniej Wsi. Projekt ten został zaprezentowany w trakcie Forum dla Bieszczad.

Źródło: SP Lesko, prezentacja Leskiego Centrum Edukacji i Sportu, Forum dla Bieszczad, maj 2023 r.

11. Rozwój infrastruktury szerokopasmowej oraz wsparcie kompetencji cyfrowych

W marcu 2023 r. zakończył się projekt **Budowa sieci FTTH na terenie południowych powiatów województwa podkarpackiego** (obejmujący powiaty sanocki, leski i bieszczadzki). W wyniku jego realizacji powstało 1 257,3 km sieci szerokopasmowej, utworzono 12 węzłów dostępowych oraz 4 węzły szkieletowe/dystrybucyjne. W efekcie 16 371 gospodarstw domowych oraz 108 jednostek publicznych (oświatowych) zostało objętych szerokopasmowym dostępem do sieci o przepustowości co najmniej 100 Mb/s (w tym na terenie gmin bieszczadzkich 7320 gospodarstw domowych i 42 jednostki oświatowe)

Drugi projekt, obejmujący Birczę, pt. **Budowa sieci FTTH na terenie powiatów: Jarosławskiego, Lubaczowskiego, Przeworskiego, Przemyskiego i miasta Przemyśl**, ma okres realizacji do końca 2023 r. Wg. dotychczasowych danych na terenie gminy Bircza 314 gospodarstw domowych oraz 10 jednostek oświatowych uzyskało dostęp do światłowódów.

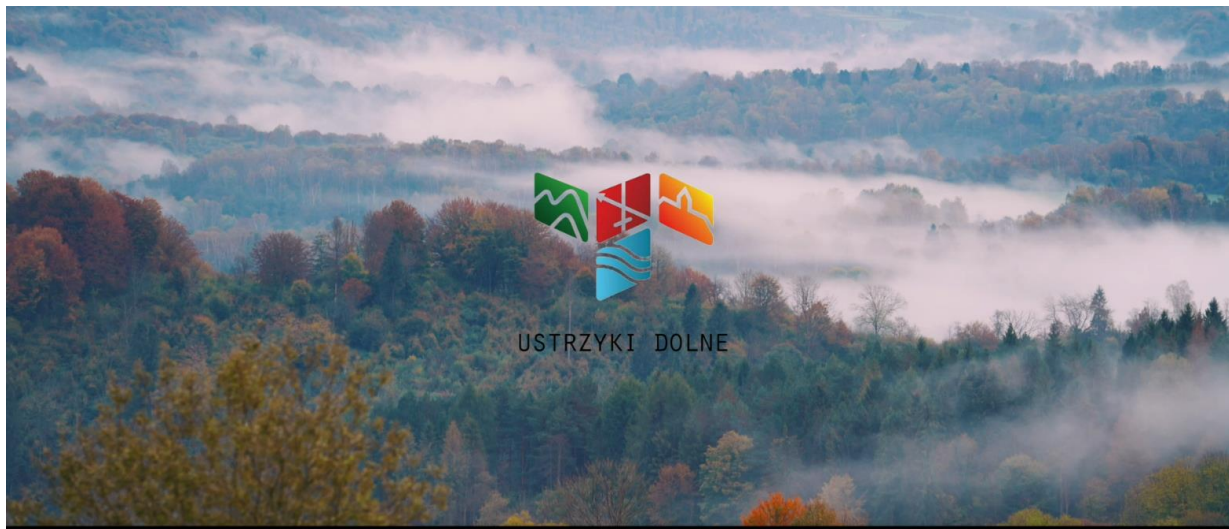
**Bieszczady zielone,
czyli ochrona środowiska i wykorzystanie zasobów**

12. Uporządkowanie gospodarki wodno-kanalizacyjnej

Projekty dotyczące **budowy przydomowych oczyszczalni ścieków na obszarach Natura 2000** zrealizowały 4 gminy, w tym 2 z obszaru Bieszczad (Cisna i Ustrzyki Dolne)⁵. Oba bieszczadzkie projekty zakończyły się w 2023. W ich wyniku powstały 152 przydomowe oczyszczalnie (42 w gminie

⁵ Dwie pozostałe gminy to Dynów i Krzywczyna z obszarów objętych programem Błękitny San. Gminy te zakończyły i rozliczyły finansowo swoje projekty.

Ustrzyki Dolne i 111 w gminie Cisna). Wartość umów wynosiła 5,88 mln zł, z czego na dofinansowanie z UE przypadało około 4,05 mln zł. Obie gminy przeprowadziły działania edukacyjno-informacyjne powiązane z tymi projektami wśród lokalnych społeczności. Gmina Ustrzyki Dolne przygotowała krótki film edukacyjny na temat zrównoważonego rozwoju zachowania środowiska naturalnego, w tym znaczenia ochrony wód:

Źródło: https://ustrzyki-dolne.pl/strona-3204-budowa_przydomowych_oczyszczalni.html

<http://www.sesja.ustrzyki-dolne.pl:5000/vs/sharing/His0nvq0#!bW92aWUtMTMxMw==>

W 2023 r udało się zakończyć także projekty dofinansowane z Programu Współpracy Transgranicznej Polska-Białoruś-Ukraina, pomimo zrozumiałych trudności po stronie ukraińskiej:

- **„Natura bez granic— zachowanie wspólnego dziedzictwa naturalnego w gminach Dobromil (Ukraina) i Zagórz (Polska)”**. Celem przedsięwzięcia była ochrona Sanu, a co za tym idzie - wielu gatunków ryb, w tym należących do gatunków chronionych oraz zagrożonych. Podejmowane działania: budowa oczyszczalni ścieków w Dobromilu wraz z budową kanalizacji oraz budowa kanalizacji sanitarnej dla mieszkańców w Czaszynie, Brzozowcu, Tarnawie, miały wpływ na jakość życia lokalnych społeczności, a także turystów odwiedzających polsko-ukraińskie obszary przygraniczne.
- **„Ochrona wód Jeziora Solińskiego i wód leczniczych kurortu Schodnica – wspólne wyzwanie i szansa zachowania i wykorzystania potencjału dziedzictwa naturalnego”**. Jego celem była poprawa i utrzymanie dobrej jakości wód powierzchniowych i podziemnych jako podstawowych zasobów naturalnych. Wody Jeziora Solińskiego, Sanu i rzek Schodnicy będą lepiej chronione i zabezpieczone przez zanieczyszczeniem ściekami komunalnymi, dzięki budowie oczyszczalni ścieków po stronie ukraińskiej i sieci kanalizacyjnej w trzech miejscowościach gminy Solina.

13. Wsparcie inwestycji wodno-kanalizacyjnych w ramach PROW

Istotny wpływ na możliwość pozyskania środków z PROW miały preferencje, przyznane w drodze rozporządzenia, przez Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi gminom podkarpackim, z których skorzystały projekty gmin bieszczadzkich. Wśród kryteriów należy wymienić następujące:

- realizacja operacji jest planowana na obszarze gminy, której powierzchnia jest pokryta co najmniej w 54% parkami krajobrazowymi lub obszarami chronionego krajobrazu,
- realizacja operacji jest planowana na obszarze gminy objętej Programem Strategicznym „Błękitny San” udostępnionym na stronie internetowej administrowanej przez Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego⁶.

W działaniu **Podstawowe usługi i odnowa wsi na obszarach wiejskich** PROW wsparcie ze środków Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich uzyskały kolejne cztery projekty dot. gospodarki wodno-kanalizacyjnej w kwocie 2,7 mln euro (łącznie wartość inwestycji 10,6 mln zł):

1. Budowa sieci kanalizacji sanitarnej w miejscowości Zawóz - etap IV
2. Poprawa gospodarki wodno-ściekowej w gminie Olszanica w miejscowościach Orelec, Uherce Mineralne i Wańkowa
3. Budowa sieci wodociągowej, sieci kanalizacji sanitarnej i oczyszczalni ścieków w Bukowsku oraz przebudowa sieci kanalizacji sanitarnej i oczyszczalni ścieków w Karlikowie
4. Budowa i przebudowa infrastruktury wodno-kanalizacyjnej na obszarze Gminy Komańcza

łącznie od 2017 r. na terenie Bieszczad wsparcie w wysokości prawie 6 mln euro na projekty w zakresie gospodarki wodno-kanalizacyjnej uzyskało 19 projektów.

14. Wykorzystanie potencjału OZE

Kontynuował działalność **Soliński Klaster Energii** utworzony przez PGE Energia Odnawialna S.A., gminę Solina i Powiat Leski oraz ELBEST. Od września 2020 r. funkcjonuje instalacja fotowoltaiczna PV Lesko o mocy 1 MW. Natomiast instalacja PV Lesko II jest po wszystkich odbiorach i próbnym uruchomieniach, a oficjalnie standardową pracę zacznie w grudniu 2023 r.

Instalacja PV Lesko I na koniec listopada br. (po 39 miesięcy produkcji) wyprodukowała 3 285 MWh energii, co daje średnio około 1 011 MWh/rok i przekłada się to na zapotrzebowanie w energię około 400 - 500 gospodarstw domowych.

Teoretycznie dla instalacji PV Lesko 2 produkcja planowana jest średnio na około 950 MWh/rocznie.

15. Wspieranie mikro, małych i średnich przedsiębiorstw

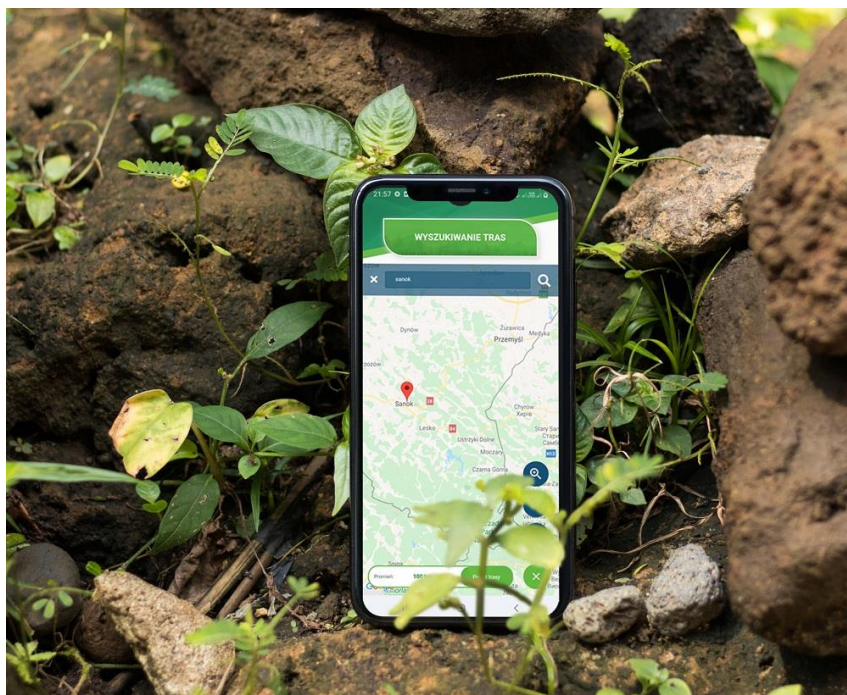
Przedsiębiorcy z Bieszczad mogli skorzystać z krajowego instrumentu pożyczkowego **Przedsiębiorcza Polska Wschodnia – Turystyka**⁷. To środki, które w ramach niskooprocentowanych pożyczek trafiły

⁶ W przypadku gmin bieszczadzkich tylko dwie spośród nich – Bircza i Tyrawa Wołoska nie są objęte programem Błękitny San

⁷ Instrumentem zarządza Minister Funduszy i Polityki Regionalnej (dysponent środków) we współpracy z Bankiem Gospodarstwa Krajowego (menedżer funduszy). Budżet instrumentu pochodzi ze spłaconych pożyczek i gwarancji oferowanych w ramach Programu Operacyjnego Rozwój Polski Wschodniej 2007-2013 (Działanie I.2 Instrumenty inżynierii finansowej).

do MŚP z branży turystycznej i okołoturystycznej z pięciu województw w Polsce Wschodniej. **Do 12.12.2023 r. udzielono 76 pożyczek o łącznej wartości ok. 17,9 mln zł (w tym środki MFIPR w kwocie 15,9 mln zł).** Najwięcej pożyczek udzielono na obiekty noclegowe (60). Pięć pożyczek zostało przeznaczonych na inne inwestycje w branży okołoturystycznej polegające na poszerzeniu oferty, podniesieniu jakości usług świadczonych bezpośrednio dla turystów. Pozostałe kategorie inwestycji to obiekty gastronomiczne (7), infrastruktura sportowo – rekreacyjna (3) i przywracanie tradycyjnych zawodów: rękodzieło i rzemiosło (1). Najwięcej podmiotów gospodarczych, które sięgnęły po ten instrument, było zlokalizowanych w gminie Solina (18) i Ustrzyki Dolne (16) oraz Cisna (14) i Lesko (10). Firmy z terenu gminy Lutowiska otrzymały 5 pożyczek, z Olszanicy – 4, z Baligrodu i Komańczy po 3 pożyczki i po 1 z gmin: Zagórz, Tyrawa Wołoska i Czarna. Średnia wartość pożyczki w Bieszczadach to ok.236 tys. zł (gdy w całym programie to 224 tys. zł).

Ożywienie przedsiębiorczości w Bieszczadach było również celem poddziałania 1.4.1 *Dotacje bezpośrednio* w RPO WP. W ubiegłych latach Instytucja Zarządzająca RPO WP przeprowadziła 2 konkursy dedykowane MŚP z Bieszczad⁸. Do dofinansowania wybrano w sumie 50 projektów (8projektów w pierwszym naborze i 42 w drugim) na łączną kwotę 28,35 mln zł. Umowy o dofinansowanie podpisano z 47 beneficjentami. Wg stanu na 13 grudnia 2023 r. zakończono wszystkie umowy. **Podsumowując: łącznie dofinansowano 41 projektów bieszczadzkich MŚP kwotą 22,7 mln zł, łączna wartość umów wyniosła ponad 53 mln zł.** Inwestycje miały różnorodny charakter, od wsparcia piekarni, przez różnorodne przedsięwzięcia dotyczące obsługi ruchu turystycznego, w tym opracowanie aplikacji turystycznej.

Źródło: „Bieszczadzka Droga” RPPK.01.04.01-18-0179/19-00, www.mapadotacji.gov.pl

16. Lokalne grupy działania na obszarach wiejskich

⁸ RPPK.01.04.01-IZ.00-18-004/18 i RPPK.01.04.01-IZ.00-18-006/19

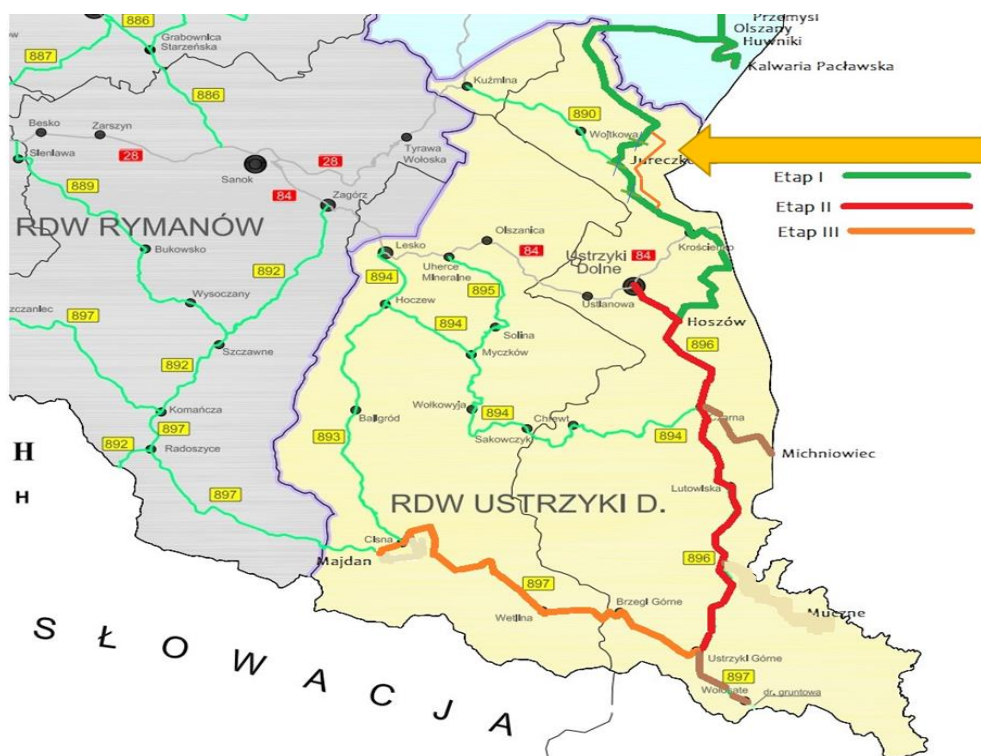
W perspektywie 2014-2020 na terenie objętym Programem dla Bieszczad funkcjonowały trzy lokalne grupy działania (LGD): Zielone Bieszczady, Nasze Bieszczady i Ziemia Przemyska, które działały dzięki dofinansowaniu PROW. Do grudnia 2023 wypłacono na ich rzecz ponad 3,8 mln euro z Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich (1,89 mln euro dla LGD Zielone Bieszczady, 1,31 mln euro dla LGD Nasze Bieszczady oraz 1,92 mln euro dla LGD Ziemia Przemyska, w tym 191 tys. euro dla gminy Bircza, która jako jedyna spośród gmin zrzeszonych w tym LGD wchodzi jest objęta Programem dla Bieszczad).

W latach 2021-2027 Instytucja Zarządzająca (IZ) programem Fundusze Europejskie dla Podkarpacia 2021-2027 postanowiła podjąć się realizacji instrumentu RLKS i współfinansować LGD z EFS+ kwotą 30 mln euro (w celach szczegółowych f, g, k i l).

W 2023 roku miał miejsce wspólny konkurs MRiRW oraz tych IZ, które zdecydowały o ujęciu w programach regionalnych tego instrumentu, na wybór Lokalnych Strategii Działania. W przypadku woj. podkarpackiego nie nastąpiły zmiany. O wsparcie ubiegały się (i uzyskały) LGD Zielone Bieszczady, Nasze Bieszczady oraz Ziemia Przemyska.

17. Rozwój bazy turystycznej i sportowej

W 2023 r. Województwo Podkarpackie zakończyło realizację projektu dofinansowanego z programu Pomocy Technicznej 2014-2020 pt. **Przygotowanie dokumentacji technicznej i projektowej niezbędnej do rozbudowy sieci turystycznych tras rowerowych na terenie Bieszczad i włączenie ich do szlaku rowerowego Green Velo**. Jego realizacja trwała od 1.10.2019 r. do 10.06.2023 r. Termin zakończenia był kilkakrotnie przedłużany, na co wpływ miały m.in. długotrwały proces uzyskiwania decyzji środowiskowych oraz opinii wodnoprawnych oraz problemy z terminowością wykonawców realizujących poszczególne zadania. Rzeczowy zakres projektu przechodził też kilka modyfikacji. Do najbardziej znaczących należała decyzja o zaprojektowaniu II odcinka trasy rowerowej ze środków Województwa Podkarpackiego (Ustrzyki Dolne - Czarna - Ustrzyki Górne) poza umowa z MFiPR. Było to spowodowane wzrostem kosztów wykonania dokumentacji, który przekroczył dostępną kwotę dofinansowania. Ostatecznie w ramach projektu dofinansowano przygotowanie dokumentacji dla etapu I (odcinek Olszany – Hoszów wraz z sięgaczami) oraz etapu III (odcinek Majdan – Ustrzyki Górne). **W sumie projekt uzyskał dofinansowanie 4 314 305,56 zł.**

Projekt był trudny do realizacji zarówno z uwagi na przebieg tras częściowo w terenach górskich, jak również od strony administracyjno-organizacyjnej. Równoległe z opracowywaną dokumentacją na trasy rowerowe w ramach krajowego programu Pomocy Technicznej, z funduszy Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podkarpackiego na lata 2014-2020 wykonywana była w formule wsparcia *project pipeline* dokumentacja techniczna rozbudowy dróg wojewódzkich 896 i 897 (Wielka Pętla Bieszczadzka). Opracowanie dokumentacji zarówno na trasę rowerową, jak i na rozbudowę drogi jest ze sobą ściśle skorelowane, ponieważ dla obu tych inwestycji planowano uzyskanie jednej decyzji ZRID. Wszystkie decyzje administracyjne pozyskiwane są dla przebudowy/rozbudowy drogi, której elementem są również trasy rowerowe. Obecnie w przypadku DW 896 trwają bardzo intensywne prace nad raportem o oddziaływaniu na środowisko oraz nad projektem budowlanym, a w przypadku DW 897 uzyskiwane są poszczególne decyzje, które będą niezbędne do ostatecznego przygotowania zadań do realizacji⁹.

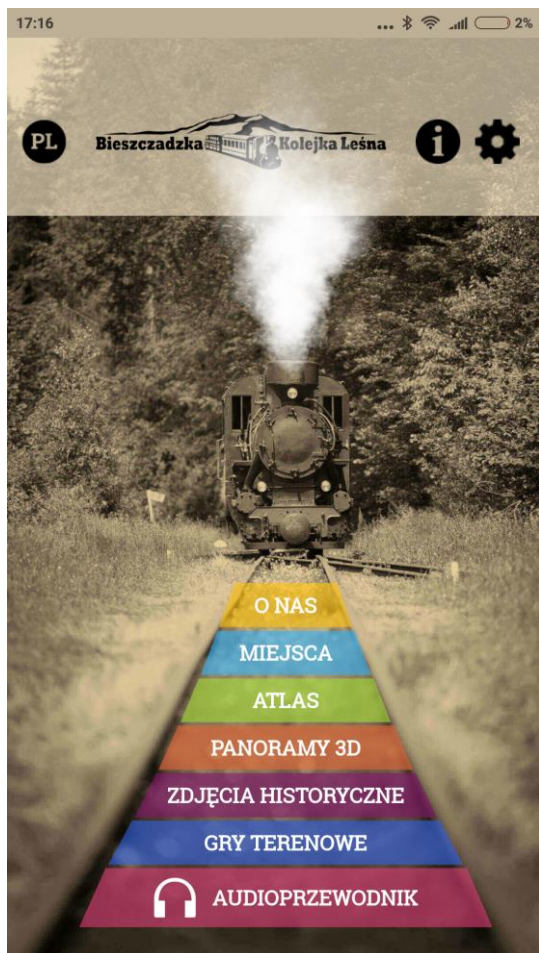
Dodatkową kwestią, która nie do końca znalazła pozytywne rozstrzygnięcie, jest zakres planowanej rozbudowy dróg wojewódzkich wraz z trasami rowerowymi na odcinkach biegnących przez tereny Bieszczadzkiego Parku Narodowego (BdPN). Kwestie ochrony przyrody pozostają w konflikcie z szeroko zakrojoną inwestycją i proponowanymi rozwiązaniami technicznymi, które nie są korzystne dla środowiska naturalnego.

Warto podkreślić, że projekt „Przygotowanie dokumentacji technicznej i projektowej niezbędnej do rozbudowy sieci turystycznych tras rowerowych na terenie Bieszczad i włączenie ich do szlaku rowerowego Green Velo” realizowany był w partnerstwie z innymi podmiotami: GDDKiA, powiatami przemyskim i bieszczadzkim, gminami Fredropol i Ustrzyki Dolne, BdPN oraz Nadleśnictwami Lasów Państwowych. Przedstawiciele tych jednostek wraz z przedstawicielami Urzędu Marszałkowskiego

⁹ Wg stanu na 21.12.2023 r.

i Podkarpackiego Zarządu Dróg Wojewódzkich z obserwatorami z MFiPR, tworzyli Komitet Sterujący Projektem. Była to platforma wymiany informacji, prezentacji postępów we wdrażaniu, opiniowania zmian i dyskusji.

18. Rozwijanie atrakcyjnej oferty w zakresie kultury

W 2023 r. zakończyła się realizacja ostatniego projektu dofinansowanego z programu **Interreg Polska Słowacja (PL-SK)** „Karpackie kolejki – podróż śladami karpackich kolejek wąskotorowych”. Projekt polegał na stworzeniu wspólnej trasy wycieczkowej łączącej atrakcje partnerów projektu. Trasa prowadzi od stacji kolejki wąskotorowej Majdan, przez Balnicę (podróż kolejką wąskotorową), do Osadnego wzdłuż trasy kolejki wąskotorowej Osadne-Udava (pieszo lub rowerem) i dalej do Zemplińskich Hamrów (autokarem), gdzie na odwiedzających czeka atrakcja w postaci kolejki na kołach oferującej podróż po historycznej trasie kolejki wąskotorowej Snina-Vihorlat.

Projekt trwał od maja 2019 r. do końca października 2023 r., dofinansowanie wyniosło 1,11 mln euro, z czego dofinansowanie strony polskiej ok. 319 tys. euro. Partnerem wiodącym była Fundacja Bieszczadzkiej Kolejki Leśnej.

Źródło: prezentacja Fundacji Bieszczadzkiej Kolejki Leśnej podczas Forum dla Bieszczad, Lutowiska, maj 2023

Szczegółowe informacje o zrealizowanych projektach znajdują się na stronie <https://projekty.plsk.eu/>

Na terenie Bieszczad realizowano także lokalne projekty z zakresu kultury i turystyki w ramach programu **PL-BY-UA**. W 2023 roku zakończono cztery ostatnie mikroprojekty:

- „Dotknąć historii i kultury – historyczno-kulturowa mozaika polsko-ukraińskiego pogranicza” (zakończony 30.06.2023 r.), który koncentrował się na organizacji wydarzeń historyczno-kulturalnych. W ramach projektu w Zagórzu grupy rekonstrukcyjne odtworzyły ostatnią bitwę konfederacji barskiej. Inscenizacja przyciągnęła kilka tysięcy widzów.
- „Kultura w ogniu wykuwana” (zakończony 31.07.2023 r.), który polegał m.in. na zorganizowaniu historyczno-kulturalnego „Festiwalu Ognia” w Zagórzu wraz prezentacją regionalnych, polsko-ukraińskich dań;

- „Festiwal – stabilna inicjatywa i skuteczny instrument promocji dziedzictwa kulturowego i ludowej promocji regionów przygranicznych Polski i Ukrainy” (zakończony 31.10.2023 r.), w którym partnerem po stronie polskiej była gmina Solina, polegał na opracowaniu przewodnika o najlepszych praktykach, wizytach studyjnych i utworzeniu nowego produktu turystycznego.
- „Lesko i Chust – historia naszą siłą” (zakończony 31.07.2023) obejmował wystawę fotograficzną ukazującą, jak wyglądało Lesko przed II wojną światową i tuż po niej, zaprojektowanie, oznakowanie i wyposażenie kulturalno-historycznej ścieżki spacerowej w mieście, a także organizację Jarmarku Transkarpackiego. Jako jeden z efektów tego ostatniego projektu w przestrzeni miejskiej Leska pojawił się mural upamiętniający Piotra Kmitę - założyciela miasta oraz ukazujący postać legendarnej Czarnej Damy.

Źródło: archiwum gminy Lesko

Szczegółowe informacje nt. wszystkich projektów zrealizowanych w ramach programu PL-BY-UA można znaleźć w bazie projektów <https://www.pbu2020.eu/pl/projects2020>

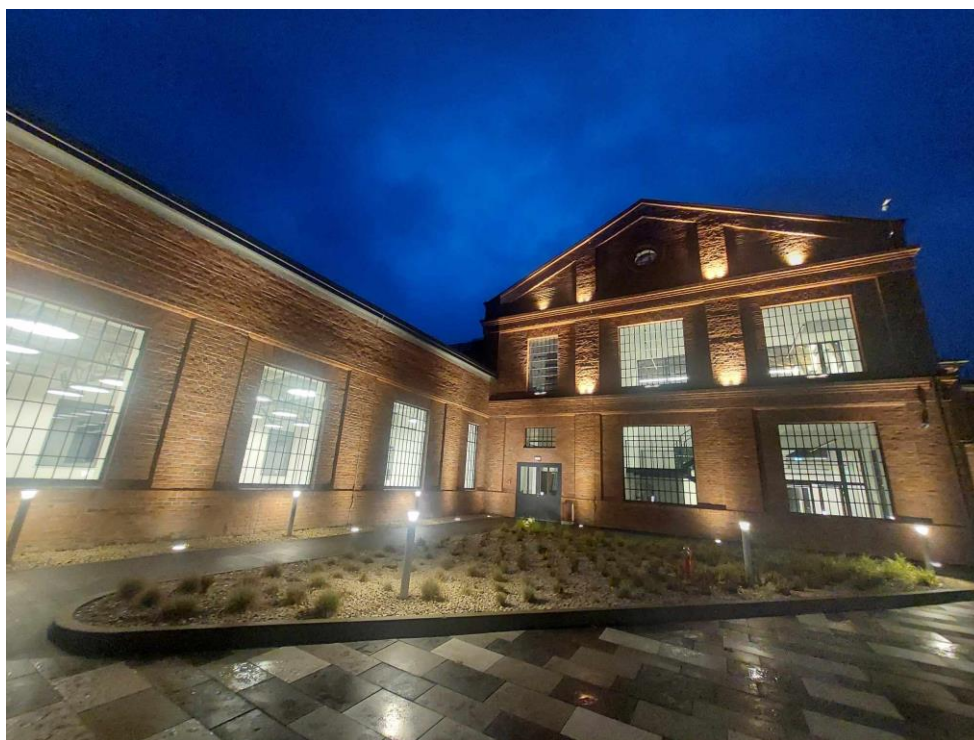
Dynamicznie rozwija się przedsięwzięcie dot. utworzenia **Bieszczadzkiego Centrum Dziedzictwa Kulturowego** w Ustrzykach Dolnych na bazie zabytkowej rafinerii Fanto (wraz z otoczeniem) z przeznaczeniem na cele związane z zachowaniem dziedzictwa kulturowego, w tym dziedzictwa przemysłowego tych obszarów. W przyszłości Centrum będzie służyć lokalnej społeczności i turystom.

W 2022 r. Powiat Bieszczadzki zakończył projekt „**Otwieramy wrota Karpat. Dziedzictwo kulturowe Łuku karpackiego w nowej odsłonie**” realizowany w ramach Intryreg PL-SK. W ramach tego projektu

w Ustrzykach Dolnych zadbano o zagospodarowanie przestrzeni wokół starej rafinerii nafty i stworzenie przestrzeni do działalności planowanego Centrum.

Kolejny etap przedsięwzięcia pt. **„Rafineria Kultur – rewitalizacja zabytkowego budynku Rafinerii FANTO w Ustrzykach Dolnych na potrzeby Bieszczadzkiego Centrum Dziedzictwa Kulturowego”** uzyskał dofinansowanie z funduszy EOG w wysokości ok. 11,1 mln zł (całkowity koszt to 14,15 mln zł). Ponadto inwestycja uzyskała wsparcie ze środków Programu Inwestycji Strategicznych „Polski Ład” (ok. 15 mln zł) oraz środków samorządu województwa podkarpackiego (500 tys. zł).

Zakres działań obejmuje przeprowadzenie robót budowlanych w zabytkowym budynku dawnej rafinerii nafty FANTO w Ustrzykach Dolnych. Budynek wpisany jest do rejestru zabytków nieruchomości województwa podkarpackiego, jak również do gminnej ewidencji zabytków. Nieużytkowany systematycznie niszczał i był zagrożony całkowitą degradacją. Tymczasem posiada znaczącą wartość historyczną stanowiąc świadectwo przemysłowej historii regionu, która wiąże się z wydobyciem i przetwarzaniem ropy naftowej. W zamierzeniach Bieszczadzkie Centrum Dziedzictwa Kulturowego będzie miejscem integrującym lokalną społeczność, pozwalającym na realizację bogatej oferty wydarzeń kulturalno-edukacyjnych z potencjałem do stania się ważną atrakcją turystyczną na terenie powiatu. W wyniku realizacji zaplanowanych prac budynek zostanie dostosowany do potrzeb osób niepełnosprawnych. Przewidziano także zastosowanie rozwiązań efektywnych energetycznie. Obecnie wykonano ok. 75% prac, a zakończenie projektu planuje się na koniec kwietnia 2024 r.

Źródło: Starostwo Powiatowe w Ustrzykach Dolnych

Wśród inicjatyw edukacyjnych warto wspomnieć o projekcie gminy Sanok pod nazwą **„Adaptacja byłego Gimnazjum nr 3 na Strefę Odkrywania, Wyobraźni i Aktywności przy ul. Lipińskiego, Sanok-Posada”**. Koszt inwestycji to ok. 2,2 mln zł. Gmina Sanok w 2023r. ubiegała się o wsparcie z rezerwy

celowej budżetu państwa w trybie art. 20a ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju. MFiPR wydało w tej sprawie pozytywną opinię. Kwota dofinansowania wyniosła 1,75 mln zł. Będzie to jedyna tego typu placówka na Podkarpaciu.

III. PODSUMOWANIE

Koniec roku 2023 to termin zamknięcia unijnej perspektywy finansowej na lata 2014-2020, a więc bardzo intensywny okres kończenia wszystkich niezakończonych wcześniej projektów, które uzyskały wsparcie z funduszy polityki spójności. Projekty dofinansowane dzięki funduszom UE stanowią większość przedsięwzięć ujętych w Programie dla Bieszczad. W związku z tym niektóre dane na zakończenie perspektywy będą możliwe do pozyskania dopiero po formalnym rozliczeniu i zamknięciu projektów, co nastąpi w 2024 r. Z danych z systemu informatycznego z połowy grudnia br. wynika, że tylko z Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podkarpackiego na lata 2014-2020 na terenie gmin objętych programem dla Bieszczad dofinansowano kwotą ok. 71 mln zł 219 projektów o łącznej wartości 94 mln zł. Z dodatkowego dofinansowania ze środków budżetu państwa skorzystało 47 projektów i była to kwota ok. 7,7 mln zł.

Do pozytywów należy zaliczyć fakt, że udało się z sukcesem zakończyć projekty realizowane w ramach programów współpracy transgranicznej, które doświadczyły znacznych opóźnień spowodowanych pandemią COVID-19. W wielu przypadkach zaplanowane działania polegające na organizacji spotkaniach i wymianie doświadczeń były w okresie zakazów epidemiologicznych niemożliwe. Agresja Rosji na Ukrainę spotęgowała trudności w realizacji inicjatyw Programu Współpracy Transgranicznej Polska-Białoruś-Ukraina. Była to sytuacja nadzwyczajna i partnerzy ukraińscy nie mogli realizować działań po swojej stronie.

Rok 2023 to także rok, w którym rozpoczęto wdrażanie nowych programów regionalnych i krajowych perspektywy 2021-2027. Niektóre inicjatywy zapoczątkowane pod auspicjami Programu dla Bieszczad znalazły w ich ramach swoją kontynuację. Część z nich omówiono już w sprawozdaniu za rok 2022. W tym miejscu należy wspomnieć o udanym *project pipeline* w zakresie kolei. Na bazie dokumentacji opracowanej z funduszy perspektywy 2014-2020 będzie miała miejsce rewitalizacja przez PKP PLK S.A. linii kolejowej nr 108 na odcinku Jasło - Nowy Zagórz wraz z budową łącznicy kolejowej Jedlicze – Szebnie.

W maju 2023 w Lutowiskach MFiPR we współpracy z Urzędem Marszałkowskim Województwa Podkarpackiego zorganizowało w Forum dla Bieszczad. W trakcie konferencji przedstawiciele instytucji i beneficjentów przedstawili kalejdoskop projektów, które ilustrowały dotychczasowe wsparcie dla Bieszczad. W drugiej części spotkania rozmawiano o możliwościach, jakie stwarza nowa perspektywa finansowa 2021-2027 programów Unii Europejskiej. W trakcie panelu dyskusyjnego dostępne opcje wsparcia zostały skonfrontowane z potrzebami Bieszczad i wizją rozwoju tych terenów.

Źródło: MFiPR, Forum dla Bieszczad

W październiku 2023 r. Rada Ministrów przyjęła wieloletni „**Rządowy program rozwoju obszaru Karpat Wschodnich i Rostocza na lata 2023–2030**”¹⁰ finansowany ze środków budżetu państwa z rezerwy celowej do wysokości 500 mln zł. Zasięg geograficzny nowego programu pokrywa m.in. tereny objęte Programem dla Bieszczad, jest jednak bardziej rozległy. Dotyczy pasa w większości przygranicznych powiatów województwa podkarpackiego i lubelskiego, rozpoczynającego się od granicy z województwem małopolskim, poprzez Bieszczady, wraz z biegiem Sanu w kierunku granicy z Ukrainą i następnie na północ w kierunku Przemyśla, a kończącego się na Rostoczku Wschodnim w województwie lubelskim. W jego skład wchodzi łącznie 17 powiatów, w tym 3 miasta na prawach powiatu (Krosno, Przemyśl, Zamość). Cele tego programu są zbieżne z celami Programu dla Bieszczad – jego celem strategicznym jest poprawa jakości życia mieszkańców obszaru Wschodnich Karpat i Rostocza poprzez stworzenie trwałych podstaw umożliwiających przyspieszenie rozwoju społeczno-gospodarczego z poszanowaniem środowiska naturalnego i klimatu. Podobnie kształtuje się także zestaw działań, które mają celowi temu służyć:

- Działanie 1. Poprawa transportowej infrastruktury dostępowej oraz tras i obiektów aktywnego wypoczynku na obszarze Karpat Wschodnich i Rostocza;
- Działanie 2. Zielona i niebieska infrastruktura dla ochrony środowiska naturalnego;
- Działanie 3. Inwestycje w efektywność energetyczną;

¹⁰ Uchwała rady Ministrów nr 182 z dnia 6 października 2023 r. w sprawie ustanowienia programu wieloletniego pod nazwą „Rządowy program rozwoju obszaru Karpat Wschodnich i Rostocza na lata 2023–2030” (M.P. 2023 poz. 1172).

- Działanie 4. Stworzenie warunków do rozwoju zrównoważonej turystyki w oparciu o endogeniczne potencjały Karpat Wschodnich i Roztocza;
- Działanie 5. Współpraca przygraniczna i promocja relacji dobrosąsiedzkich.

Doświadczenia zdobyte w trakcie realizacji Programu dla Bieszczad będą przydatne w działaniach na terenach Karpat Wschodnich i Roztocza, a nowy program będzie kontynuować ideę wsparcia obszaru Bieszczad.